

M U Z E U L B A N A T U L U I T I M I Ş O A R A

ANALELE BANATULUI

Serie nouă

ARHEOLOGIE
ISTORIE

XVIII
2010

EDITURA MEGA
Cluj-Napoca, 2010

Colegiul de redacție:

Dan Leopold CIOBOTARU, *director al Muzeului Banatului*

Prof. dr. Florin DRAȘOVEAN, *redactor șef*

Zsuzsanna KOPECZNY, *secretar de redacție*

Lector dr. Ligia BOLDEA, Nicoleta DEMIAN-TOMA, Prof. dr. Vasile DUDAȘ, Conf. dr. Vasile RĂMNEANȚU, Prof. dr. John Michael O'SHEA (Michigan University, SUA), Prof. dr. Wolfram SCHIER (Freie Universität Berlin, Germania), Lector dr. Călin TIMOC, *membri*

Vigneta copertei: Wiliam Vastag

Analele Banatului, serie nouă, continuă publicațiile anterioare ale Muzeului Banatului din Timișoara:

Történelmi és Régészeti Értesítő, 1872–1918

Gemina, 1923

Analele Banatului, 1928–1931

Tibiscus, 1971–1979

Orice corespondență se va adresa
Muzeului Banatului, Piața Huniade nr. 1, RO-300002 Timișoara,
e-mail: analelebanatului@yahoo.com

Please send any mail to
Muzeul Banatului, Piața Huniade nr. 1, RO-300002 Timișoara,
e-mail: analelebanatului@yahoo.com

Tout correspondance sera envoyée à l'adresse:
Muzeul Banatului, Piața Huniade nr. 1, RO-300002 Timișoara,
e-mail: analelebanatului@yahoo.com

Richten Sie bitte jedwelche Korrepondenz an die Adresse:
Muzeul Banatului, Piața Huniade nr. 1, RO-300002 Timișoara,
e-mail: analelebanatului@yahoo.com

Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine în exclusivitate autorilor.

ISSN 1221-678X

EDITURA MEGA
Cluj-Napoca
e-mail: mega@edituramega.ro
www.edituramega.ro

CUPRINS ▪ SOMMAIRE ▪ INHALT ▪ CONTENTS

ARHEOLOGIE ȘI ISTORIE VECHĂ

ALEXANDRU SZENTMIKLOSI, SORIN TINCU	
Verbicioara Discoveries in Hunedoara	11
VICTOR SAVA, MARIUS ARDELEANU	
Observații asupra unei achiziții a Complexului Muzeal Arad.....	23
<i>Observations Concerning an Acquisition of the Arad Museum</i>	28
DUMITRU PROTASE	
Castrul legiunii III Flavia de la Berzovia. Săpăturile arheologice din anii 1965–1968	33
<i>Das Lager der Legion IV Flavia von Berzovia. Die Ausgrabungen der Jahre 1965–1968</i>	43
ALEXANDRU FLUTUR	
Cărămizile ștampilate ale legiunii XIII Gemina de la Cenad și Sânnicolau Mare	63
<i>Stamped Bricks of Legio XIII Gemina at Cenad and Sânnicolau Mare</i>	66
RAOUL ȘEPTILICI	
Monete barbarizate de secolul al IV-lea din bronz din Banat în descoperiri izolate.....	69
<i>Fourth Century Bronze Barbarous coins from Banat (Isolated Finds)</i>	73
VASILE-BOGDAN DOMOCOȘ	
Bijuterii monetare la barbarii dintre Dacia și Pannonia.....	77
<i>Coin Jewelry at the Barbarians Between Dacia and Pannonia</i>	80
CORIOLAN HORAȚIU OPREANU	
Medalionul cu măști din tezaurul de la Șimleul Silvaniei (Szilágysomlyó).	
Precizări iconografice și influențe culturale.....	81
<i>The „Masks” Medallion from the Hoard at Șimleul Silvaniei (Szilágysomlyó).</i>	
<i>Iconography and Cultural Influences</i>	91

ISTORIE MEDIE

DANIELA TĂNASE	
Despre artizanii metalelor în izvoare scrise din zorii Evului Mediu	115
<i>On the Metal Craftsmen According to Early Middle Age Written Sources</i>	121
LIGIA BOLDEA	
Un secol din evoluția unui domeniu feudal al Banatului de Câmpie: domeniul familiei nobile	
Danciu de Macedonia	123
<i>Un siècle de l'évolution d'un domaine féodal du Banat champêtre: les domaines de la famille noble</i>	
<i>Danciu de Macédonie</i>	134
ADRIAN MAGINA	
Un nobil sârb în Banatul secolului al XV-lea: Miloš Belmužević	135
<i>A Serbian Nobleman From XVth Century Banat: Miloš Belmužević</i>	142

LIVIA MAGINA	
Dreptul de târg și procesul de urbanizare. Cazul Felnac.....	143
<i>Market Right and Urbanization Process. Felnac Case</i>	148

ISTORIE MODERNĂ ȘI CONTEMPORANĂ

DRAGOȘ-LUCIAN ȚIGĂU	
Studenti din Timișoara la școli și universități europene (1730–1850)	151
<i>Studenten aus Temeswar an europäischen Schulen und Universitäten (1730–1850)</i>	170
ZORAN MARCOV, CIPRIAN GLĂVAN	
Istoria familiei Nikolics redată într-un document din colecția Muzeului Banatului.....	173
<i>Die Geschichte Der Familie Nikolics In Einer Urkunde Aus Der Sammlung Des Banater Museums</i>	177
VASILE DUDAȘ	
O personalitate marcantă a Banatului. Lucian Georgevici (1875–1940)	185
<i>Une personnalité marquant du Banat. Lucian Georgevici (1875–1940)</i>	192
FELICIA ANETA OARCEA	
Dinamica știutorilor de carte în comitatul Arad la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX.....	193
<i>La dynamique des gens lettrés dans le comté d'Arad à la fin de XIXème siècle et au début du XXème</i>	204
RADU ARDELEAN	
Viziunea lui Atanasie Marian Marienescu asupra istoriei vechi a românilor	205
<i>The Visions of Atanasie Marian Marienescu Upon the Old History of the Romanian People</i>	226
NICOLETA TOMA-DEMIAN	
Augustin Weber (1833–1909)	227
<i>Augustin Weber (1833–1909)</i>	235
IONELA MOSCOVICI	
Banatul în așteptarea păcii. Premisele unei misiuni franceze	241
<i>Le Banat en attendant la paix, le prémices d'une mission française</i>	250
ADRIAN DEHELEANU	
Dotarea aeronauticii române în perioada interbelică.....	251
<i>Die Ausstattung der rumänischen Aeronautik während der Zwischenkriegszeit</i>	257
VASILE RĂMNEANȚU	
Activitatea Primăriei Timișoara în anul 1933.....	259
<i>The Main Activities Developed by the Townhall of the Municipality of Timișoara in 1933</i>	273
DUMITRU TOMONI	
Adunările generale ale regionalei „Astra Bănățeană” (1937–1948)	275
<i>Les réunions générales de la régionale « Astra Bănățeană » (1937–1948)</i>	283
SÎNZIANA PREDĂ	
A doua conflagrație mondială, între document scris și memorial	285
<i>The Second World War Between Written and Memorial Document</i>	289
RADU PĂIUȘAN	
Activitatea Uniunii Patrioților în Banat în anul 1944	291
<i>Die Tätigkeit des Patriotenverbands in Banat im Jahre 1944</i>	301

ANTONIO FAUR	
Organizațiile Partidului Național Țărănesc-Maniu din Bihor (1944–1946)	303
<i>The Organizations of Maniu's National Peasants' Party in Bihor (1944–1946)</i>	325
EUSEBIU NARAI	
Situația financiar-bancară în județul Severin (1944–1948)	327
<i>La situation financière-bancaire dans le département de Severin (1944–1948)</i>	344
CEZAR STANCIU	
Jivkov și Dej între prietenie și interese. Relațiile româno-bulgare după al doilea război mondial (1948–1964)	345
<i>Jivkov and Dej Between Friendship and Interest. The Romanian-Bulgarian Relations in the Aftermath of World War II (1948–1964)</i>	352
MIODRAG MILIN	
Sârbii din România sub imperiul „limbii de lemn” de la „Iuda” Tito și „Genialul” Stalin spre jaloanele comunismului autohton	355
<i>The Serbs in Romania Under the Rule of “Wooden Language” from “Yuda” Tito and Stalin “The Genius” to the Regulations of Domestic Communism</i>	360

ISTORIA CULTURII, MUZEOLOGIE, ISTORIOGRAFIE CATALOAGE, VARIA

HEDY M-KISS	
Antimise – analiză iconografică	367
<i>Antimensia – Iconographic Analyses</i>	371

RECENZII

CĂLIN TIMOC, Dorel Bondoc, Cioroiul Nou, Craiova, 2010, 199 p.	381
LAJOS KAKUCS, Hedy M-Kiss, Textile istorice din colecția Muzeului Banatului Timișoara, secolele XVIII–XIX, Timișoara, 2009	382
ABREVIERI BIBLIOGRAFICE.....	387

JIVKOV ȘI DEJ ÎNTRE PRIETENIE ȘI INTERESE. RELAȚIILE ROMÂNNO-BULGARE DUPĂ AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL (1948–1964)

Cezar Stanciu*

Cuvinte cheie: *România, Bulgaria, comunism, cooperare economică, CAER, asimilare națională*
Keywords: *Romania, Bulgaria, Communism, economic cooperation, CMEA national assimilation*

Bulgaria a fost primul stat cu care România a semnat la începutul lui 1948, un Tratat de prietenie, colaborare și ajutor mutual. La 15 ianuarie a sosit la București o delegație bulgară condusă de Gh. Dimitrov, președintele Consiliului de Miniștrii, însoțit de Traicio Kostov, vicepreședinte, Vasil Kolarov, ministrul de externe, Anton Jugov, ministrul de interne. În discursul susținut la București, Dimitrov a atras atenția asupra semnificației deosebite a tratatului, ca un pas înainte spre înlăturarea adversităților care făcuseră ca Balcanii să reprezinte „butoiul cu pulbere al Europei”. Reconcilierea popoarelor balcanice era văzută ca un instrument de înlăturare a uneltirilor imperialiste, care manipulasera în trecut aceste popoare unul împotriva celuilalt. Lupta pentru o pace stabilă în Balcani era descrisă de Dimitrov ca fiind în strânsă dependență de ajutorul Uniunii Sovietice și de cooperarea popoarelor balcanice cu Uniunea Sovietică¹. Tratatul a fost semnat la 17 ianuarie de către Petru Groza și Gheorghii Dimitrov. Tratatul stabilea că toate problemele pendinte între România și Bulgaria fuseseră lichidate prin instaurarea regimurilor de democrație populară și că părțile sunt hotărâte să acționeze în spiritul principiilor Națiunilor Unite pentru organizarea păcii în Balcani. România și Bulgaria se angajau să se consulte reciproc în problemele externe și să-și acorde ajutor în cazul unei agresiuni din partea Germaniei sau a aliaților săi².

Dezvoltarea unor relații politice între România și Bulgaria în scopul reorganizării Balcanilor a fost împiedicată în fapt de opoziția lui Stalin față de proiectele federative ale lui Dimitrov și de schisma sovieto-iugoslavă care a paralizat toate inițiativele

politice în zonă. În același timp, relațiile economice româno-bulgare nu au fost foarte intense, având în vedere profilul economic similar al celor două țări. Bulgaria a aplicat după 1948 aceleași planuri de industrializare comune tuturor democrațiilor populare. Industrializarea în Bulgaria s-a făcut prin metode extensive, prin exploatarea resurselor naturale și a forței de muncă disponibilizate din agricultură în urma colectivizării. În Bulgaria, colectivizarea a început timpuriu, încă din 1945, deși într-un ritm slab, intensificat după 1948. Planurile cincinale au urmărit în mod special dezvoltarea metalurgiei feroase, a industriei energetice și a construcțiilor de mașini³.

Colaborarea economică și dificultățile sale

În contextul eforturilor de industrializare, nici una dintre cele două țări nu reprezenta un furnizor de tehnologie pentru cealaltă și disponibilul de export, rezultând din profilul producției economice, era compus preponderent din mărfuri agricole și agro-alimentare de care ambele țări dispuneau. S-a observat totuși o tendință a Bulgariei de a face apel la anumite importuri de mărfuri industriale care se produceau în R.P.R. într-un ritm mai susținut decât în Bulgaria. Relațiile economice bilaterale au fost încurajate de activizarea Consiliului de Ajutor Economic Reciproc după 1953.

În privința schimburilor comerciale ale R.P.R. cu democrațiile populare, Bulgaria s-a aflat pe ultimul loc între anii 1948–1956. Relațiile comerciale ale României cu Albania au surclasat uneori schimburile cu Bulgaria. În 1950, exporturile românești în Bulgaria reprezentau 0,7% din totalul exporturilor pe piața C.A.E.R., iar importurile

* email: cezar_stanciu2003@yahoo.com.

¹ *Scântea*, nr. 1020/15.01.1948.

² *Ibidem*, nr. 1023/18.01.1948.

³ Raúl de Arriba Bueno, *Development and Crisis of the Central Planned Economy in Bulgaria*. *Valahian Journal of Historical Studies*, no. 5–6 (2006), p. 46–49.

din Bulgaria 1,1% din total. În 1955, procentul exporturilor în Bulgaria din volumul schimburilor cu țările C.A.E.R. ajunsese la 3,1% iar importurile la 2,5%, Bulgaria rămânând în continuare pe ultimul loc în comerțul R.P.R. cu țările socialiste⁴. România a sprijinit încă din 1947 Bulgaria, prin furnizarea de energie electrică. Convenția din 16 iulie 1947, prin care era prevăzută livrarea, a fost completată în 1952 cu un schimb de scrisori la nivel de vicepreședinți ai Consiliilor de miniștri care stabilea că livrarea energiei electrice se va face pe bază de schimb și erau stabilite și prețurile. Pe baza acestor scrisori, la 21 februarie 1953 s-a semnat un Protocol la nivel de guverne care prevedea construirea unei linii pentru transportul de energie electrică din sistemul interconexat București-Câmpina-Stalin către Giurgiu-Ruse⁵. În sectorul Giurgiu-Ruse, livrările de energie electrică începuseră din 1949, iar în august 1953, pe baza Protocolului încheiat, încep discuții pentru livrarea de energie electrică și în regiunea Craiova-Lom, deși lucrările vor întârzia foarte mult. Bulgaria, care avea un mare deficit de energie electrică, mai ceruse livrări și în zona Dobrogei, dar R.P.R. a respins majorarea livrărilor din pricina necesarului intern. Livrările anuale de energie electrică erau prevăzute în acordurile comerciale anuale. Bulgaria nu efectuase livrări similare în R.P.R.⁶

Dezvoltarea relațiilor bilaterale a fost încurajată odată în plus de deciziile C.A.E.R. de după 1953 care chemau la intensificarea colaborării economice între țările socialiste. Guvernul bulgar a luat inițiativa dezvoltării relațiilor economice în 1955. Printr-o notă remisă M.A.E., Ambasada Bulgariei la București informa că, în conformitate cu indicațiile C.A.E.R., în Bulgaria erau alcătuite comisii guvernamentale pentru colaborarea economică pe diferite domenii cu alte țări socialiste și Bulgaria propunea inițierea unei astfel de colaborări între Bulgaria și România⁷. La 3 iunie 1955 are loc întrunirea comisiilor guvernamentale ale celor două țări, unde s-a convenit asupra înființării a două comisii de specialiști pentru a studia și propune modalități de colaborare economică în privința specializării

și cooperării în producția industrială dar și în privința dezvoltării schimburilor comerciale⁸.

Comisiile guvernamentale însărcinate cu schimburile comerciale au semnat un protocol la 9 noiembrie 1955. Acesta prevedea prelungirea acordului comercial și de plăți încheiat în 1954 până în 1960 și au alcătuit listele de mărfuri pentru schimburi comerciale. România oferea la export tractoare, semănători, locomotive miniere, mașini electrice, produse petrolifere și chimice. În schimb, Bulgaria oferea minereuri de fier și zinc, bumbac, tutun, produse agro-alimentare și produse siderurgice⁹. Protocolul a mai prevăzut și folosirea clearing-ului tripartit cu Uniunea Sovietică, precum și dezvoltarea cooperării în industria ușoară și agricultura¹⁰.

Cooperarea în domeniul industriei prezenta cel mai mare interes pentru ambele părți. România se interesa în Bulgaria de materiile prime existente și de posibilitatea exploatării în comun iar Bulgaria era interesată de importul de produse industriale și de expertiză tehnică din R.P.R. Industria chimică era cel mai atractivă în acest sens. Între cele două țări intervenise un acord conform cerințelor C.A.E.R. privind eliminarea paralelismelor în industrie și care se referea special la chimie. România se angaja să ia în considerare nevoile industriei bulgare în privința producției de coloranți chimici și chiar să primească la specializare ingineri bulgari pentru a studia diferite procedee tehnologice aplicate în R.P.R.¹¹. România își oferea colaborarea în privința exploatării zăcămintelor de minereu de fier din Bulgaria, care necesitau mari investiții de capital. Pentru sporirea producției de minereu de fier, atât de necesar pentru siderurgia românească aflată în plină dezvoltare, România se angaja să furnizeze Bulgariei unele instalații miniere și fabrici, urmând să primească dreptul de a importa în mod prioritar o parte a producției obținute. Totodată, România mai era dispusă să ofere sprijin tehnologic Bulgariei pentru exploatarea unor zăcămintele de caolin și feldspat utile industriei electrotehnice. Plata utilajelor urma să fie efectuată prin livrări de produse electrotehnice¹². Aceste propuneri au fost înaintate în iunie 1955 lui Gh. Ciankov, președintele Comitetului de Stat al Planificării din RP Bulgară. Din partea Comitetului de Stat al Planificării din R.P.R., Miron Constantinescu i-a

⁴ AM.A.E., *fond 220*, cutia U.R.S.S.-România 1959 – Sinteze relații R.P.R.-U.R.S.S. 1959/16. Comerțul exterior al R.P.R. 1950–1957, f. 90.

⁵ A.N.I.C., *fond C.A.E.R.* – Comisia Guvernamentală pentru Problemele C.A.E.R., dosar de colaborare economică R.P.R. – R.P.B. nr. 6/1955. Notă. Ref: Probleme de energie electrică, f. 130.

⁶ *Ibidem*, f. 131.

⁷ Idem, dosar de colaborare economică R.P.R. – R.P.B. nr. 5/1954–56. Aide-Memoire. Primit de la M.A.E. la 29.III.1955, f. 136.

⁸ Idem. Notă pentru tov. Vicepreședinte Al. Bărlădeanu nr. 4179/12.XI.1955, f. 2.

⁹ Idem. Protocol, f. 3–5.

¹⁰ *Ibidem*, f. 4.

¹¹ Idem. Anexa nr. 4 Industria chimică, f. 14.

¹² Idem. Informare asupra problemelor care propunem să fie examinate de către delegațiile Republicii Populare Bulgaria și Republica Populară Română, f. 63–65.

propus lui Ciankov ca România să furnizeze utilaje pentru extracția minereului de fier în schimbul unor livrări anuale de cca 300 000 t începând cu 1958. Totodată, Constantinescu atrăgea atenția și asupra disponibilității R.P.R. de a oferi atât instalații de foraj pentru industria petrolieră cât și prelucrarea țițeiului bulgar în R.P.R.¹³.

Comisiile însărcinate cu discutarea cooperării și specializării în industrie s-au întrunit între 18 iulie și 6 august 1955. Raportul asupra discuțiilor purtate dezvăluie, dincolo de interesul real care exista pentru dezvoltarea cooperării, atât precauția părții române față de unele propuneri bulgare cât și preocuparea fiecărei părți de a nu exporta materia prime ci de a le exploata în interior. Partea bulgară insista ca R.P.R. să alcătuiască proiecte și să asigure livrarea și montarea utilajelor în schimbul produselor care îi sunt necesare. În privința zăcămintelor de minereu de fier, Bulgaria accepta propunerea înaintată de Miron Constantinescu și se angaja să livreze R.P.R. minereu de fier din disponibilul de export al țării. În același timp însă, Guvernul de la Sofia plănuia să construiască un mare combinat metalurgic care să fie pus în funcțiune începând din 1960, ceea ce făcea ca disponibilul pentru export să fie extrem de redus și angajamentul să-și piardă mult din valoare. O altă materie primă care prezenta mare interes în R.P.R. era bumbacul, unde bulgarii aveau excedent. Livrările pe care se angaja să le facă Bulgaria erau foarte reduse însă, în raport cu necesitățile românești și bulgarii plănuiau de asemenea să construiască noi unități de prelucrare în țară. În privința cuprului, Bulgaria dispunea de rezerve mari din acest minereu strategic și R.P.R. se oferise să exporte utilajele necesare pentru exploatarea lui, fără a primi însă răspuns¹⁴. Posibilitățile de cooperare rămăneau așadar reduse. Gh. Cioară, ministrul român al energiei electrice, remarca faptul că majoritatea propunerilor economice bulgare au fost improvizate, bulgarii neavând un plan stabilit anterior¹⁵.

În cursul anului 1955, schimburile comerciale între cele două țări au crescut, însă și din cauza unor factori subiectivi. Uniunea Sovietică renunțase la o cantitate de motorină contractată din R.P.R. în favoarea Bulgariei, ceea ce determinase o creștere cu 28 milioane ruble a exporturilor românești în Bulgaria. Printre mărfurile exportate se mai

numărau produse petrolifere, tractoare și mașini, energie electrică. R.P.R. importase din Bulgaria minereu de fier, bumbac și produse agro-alimentare. Pentru acoperirea dezechilibrului, Bulgaria oferise o serie de mărfuri agro-alimentare care nu erau socotite necesare pe piața românească dar care fuseseră acceptate cu intenția de a le redistribui pe alte piețe. Aceste mărfuri nu acopereau însă nici un sfert din deficitul comercial al Bulgariei față de R.P.R.¹⁶.

După 1956, relațiile româno-bulgare au evoluat în același cadru modest, punctat de o colaborare economică de nivel moderat, acord deplin la nivel politic dar și tensiuni momentane generate de situația românilor din peninsula Balcanică. În primăvara lui 1957 a fost organizată cea mai importantă vizită de partid și de stat de la semnarea Tratatului de prietenie din 1948. Gheorghiu-Dej a condus o delegație din care mai făceau parte Chivu Stoica, Petre Borilă, Leonte Răutu, Grigore Preoteasa și Gaston Marin și care s-a aflat în Bulgaria între 30 martie și 2 aprilie 1957. La Sofia, delegația s-a întâlnit cu oficialități guvernamentale și de la nivelul Comitetului Central, purtând discuții referitoare la situația internațională și colaborarea economică româno-bulgară¹⁷. În discuțiile dintre Dej și omologul său bulgar Todor Jivkov s-a pus accentul pe păstrarea unității lagărului socialist și combaterea așa-numitului „comunism național” drept o diversiune imperialistă. Ambele părți și-au înnoit angajamentul de a lupta pentru „puritatea învățurii marxist-leniniste” și și-au exprimat adeviziunea față de principiile coexistenței pașnice¹⁸. În septembrie 1957, o nouă delegație română condusă de Alexandru Moghioroș a vizitat Bulgaria, pentru a discuta chestiuni economice și de partid¹⁹. Cu toate acestea, analize realizate la nivelul C.C. al P.M.R. nu acordau o semnificație prea mare relațiilor politice cu P.C. Bulgar: un referat din 1958 aprecia că tovarășii bulgari dau acestor întâlniri mai mult un caracter festiv, fără să se preocupe de studiu sau de schimbul de experiență²⁰.

¹³ Idem, dosar de colaborare economică R.P.R. – R.P.B. nr. 6/1955. Tov Ciancov Gheorghe, președinte al Comitetului de Stat al Planificării al Republicii Populare Bulgaria, f. 117–118.

¹⁴ Idem. Raport cu privire la discuțiile purtate în R.P. Bulgaria în problema cooperării și specializării industriei, f. 98.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Idem. Notă cu privire la schimburile comerciale cu Republica Populară Bulgaria pe anul 1955, f. 124–127.

¹⁷ *Declarație cu privire la tratativele între delegațiile Partidului Muncitoresc Român și Partidului Comunist Bulgar*, în *loc. cit.*, dosar nr. 13/1957, f. 3–5.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Dezvoltarea relațiilor P.M.R. cu alte partide comuniste și muncitorești în ultimii doi ani și propuneri în vederea desfășurării acestor relații în anul 1959*, în *loc. cit.*, dosar nr. 12/1959, f. 11.

²⁰ *Unele aspecte ale relațiilor Partidului Muncitoresc Român cu partidele comuniste și muncitorești și propuneri în vederea dezvoltării acestor relații*, în *loc. cit.*, dosar nr. 7/1958, f. 14.

O problemă asupra căreia bulgarii au insistat mult în acești ani a fost cea a interconexiunii energetice. Între 1952–1954 fuseseră purtate discuții privind interconexiunea energetică pe linia Lom-Craiova, unde bulgarii vroiau să exporte electricitate, dar o înțelegere a întârziat să apară, astfel încât partea română a devenit neinteresată după punerea în funcțiune a termocentralei de la Paroșeni, care alimenta zona Olteniei cu energie electrică suficientă²¹. Cu ocazia vizitei amintite, partea bulgară a redeschis problema conexiunii la Lom-Craiova, însă R.P.R. și-a exprimat lipsa de interes pentru aceasta. În anii următori, Bulgaria a insistat să se facă noi studii privind interconexiunea energetică, fiind în mod special interesată de sporirea importului de electricitate pe linia Giurgiu-Ruse, unde bulgarii ar fi vrut să se ajungă la un import de 1 miliard kWh/an până în 1965²². Pe parcursul anului 1960, Guvernul bulgar a depus mari eforturi pentru a convinge partea română, însă Guvernul R.P.R. nu era interesat de exportul de energie electrică, ci de un schimb cu balanță nulă²³.

Schimburile comerciale între cele două țări au cunoscut un curs ascendent, de la 23 milioane ruble în 1950 la 95 milioane în 1960²⁴, însă au continuat să ridice numeroase probleme derivate mai ales din profilul economic similar al celor două țări. În 1960 a fost semnat un Acord comercial de lungă durată, care prevedea o creștere semnificativă a schimburilor în anii următori, dar nivelele prevăzute nu au fost atinse. În general, partea română era nemulțumită de mărfurile oferite la export de Bulgaria, care nu prezentau interes pentru economia românească. La rândul lor, bulgarii acuzau costurile prea mari ale transportului, care făceau ca soldul să fie mereu activ în favoarea României. Bulgaria propusese achitarea în mărfuri a costurilor transportului, însă oferise pentru aceasta mărfuri pe care România nu era interesată să le achiziționeze (legume, zarzavaturi etc.)²⁵. O altă soluție privea re-exportarea acestor mărfuri de către România, către terțe părți. Și în acest caz, partea română se plânga că contractase vânzarea acestor mărfuri, însă partea bulgară nu le-a mai livrat, ceea ce a produs complicații suplimentare. Uneori apărea altă problemă: partea bulgară nu-și îndeplinea obligațiile față de România privind

livrarea anumitor mărfuri alimentare – contractate de R.P.R. în alte țări socialiste – dar exporta exact acele mărfuri către țările capitaliste²⁶.

România acuza inconsecvența părții bulgare și în alte chestiuni. Conform Protocolului semnat în 1959, fusese înființată o Comisie mixtă cu sarcina de a studia posibilitatea dezvoltării relațiilor economice în viitor. Partea bulgară se arătase foarte interesată de livrări de utilaje industriale din R.P.R. destinate a spori extracția de minereu de fier, utilajele urmând a fi plătite cu minereul extras, soluție la care și România a recurs în relația cu alte democrații populare. Cu toate acestea, partea bulgară s-a răzgândit, argumentând că a decis suplimentarea producției sale de oțel, ceea ce făcea imposibil exportul de minereu de fier către R.P.R.²⁷. Bulgaria a mai cerut ajutor românesc și în ceea ce privea prospecțiunile petroliere, solicitând ca o organizație românească de profil să execute lucrările de prospecțiune. România a refuzat varianta, angajându-se să ofere asistență tehnică unei organizații bulgare de profil, dar ulterior s-a renunțat și la această idee²⁸.

Prietenie „pe muchie de cuțit”

Relațiile româno-bulgare întâmpinau însă și dificultăți de o cu totul altă natură. Începând cu anul 1960, atenția românească se va concentra tot mai mult asupra politicii Guvernului bulgar privind problema națională, cu referire în mod special la problema aromânilor din Bulgaria, dar și la atitudinea Bulgariei față de România, din punct de vedere al problemelor istorice care legau cele două țări. Anumite manifestări din Bulgaria vor determina Ministerul român de Externe să le califice chiar drept manifestări șovine.

Secția Externe a C.C. al P.M.R., la sesizarea Ambasadei R.P.R. din Sofia, va întocmi un referat privind o lucrare cu caracter istoric apărută în Bulgaria și care neglija în mod ostentativ rolul românilor în istoria acestei țări. „Cursul scurt de istorie a Bulgariei”, editat de Academia bulgară de Științe și publicat în vara anului 1961, descria o serie întregă de evenimente istorice în care fuseseră implicați bulgari și români, trecând însă sub tăcere rolul românilor. Capitolul despre răscoala fraților Petru și Asan, scris de cel mai reputat bizantinolog bulgar, ignora complet rolul elementului românesc. Era ignorat de asemenea, rolul României în

²¹ *Notă asupra problemei interconectării sistemelor energetice ale Republicii Populare Române și Republicii Populare Bulgaria, în loc. cit., dosar nr. 2/1961, f. 20.*

²² *Ibidem, f. 21.*

²³ *Ibidem, f. 22.*

²⁴ *Notă privind unele aspecte ale schimburilor reciproce și plățile cu R.P. Bulgaria, în loc. cit., f. 30.*

²⁵ *Ibidem, f. 30–31.*

²⁶ *Ibidem, f. 32.*

²⁷ *Notă privind stadiul tratativelor la principalele probleme de colaborare economică dintre Republica Populară Română și Republica Populară Bulgaria, în loc. cit., f. 52–53.*

²⁸ *Ibidem, f. 53–54.*

mișcarea de renaștere națională a Bulgariei, faptul că numeroși revoluționari și patrioți bulgari s-au adăpostit în România, unde au scris și unde s-au organizat. Sub tăcere era trecută și participarea României la războiul ruso-turc din 1877–1878²⁹. Recenzia publicată într-o revistă de profil menționa că lucrarea se bazează pe „ultimele realizări ale științei istorice” și că „va contribui la educarea patriotică a oamenilor muncii”³⁰. O altă lucrare, cu caracter turistic, menționează că în Bulgaria trăiesc foarte puțini români, al căror număr nu este precizat – spre deosebire de alte minorități – și, mai mult, autorii adaugă faptul că populația românească s-ar fi stabilit în Bulgaria în secolul al XIX-lea³¹. Nota Secției de Relații Externe preciza că astfel de greșeli se repetă deseori, într-o formă sau alta și propunea o întâlnire între istoricii români și bulgari cu scopul de a soluționa interpretările divergente³².

Un alt referat întocmit în acea perioadă încearcă să descrie situația românilor din Bulgaria, apreciind numărul acestora, pe baza datelor istorice și de recensământ, la aproximativ 100 000 de persoane. Documentul trece în revistă și situația foarte proastă a învățământului în limba română din Bulgaria, analizând comparativ situația școlilor în limba turcă și a acelor în limba română, concluzia fiind că românii sunt mult rămași în urmă la acest capitol. Conform aprecierilor Ambasadei R.P.R. la Sofia, foarte mulți români s-ar fi plâns că nu pot studia în limba lor³³.

În iulie 1960, Ambasada R.P.R. la Sofia a trimis un memoriu lui Gheorghiu-Dej, în care era prezentată politica bulgară față de problema națională, cu referire specială la situația românilor. Memoriul era foarte virulent în aprecierile sale, criticând aspru politica pe care o aprecia ca fiind „șovină”. În perioada interbelică, aprecia memoriul, burghezia bulgară duse o politică de „de-naționalizare”, iar după al doilea război mondial, puterea populară nu luase nici o măsură pentru a combate efectele acestei politici: „acțiunea de de-naționalizare dusă în trecut de burghezia bulgară a căpătat în ultimul timp o formă de politică de stat cu caracter legal”³⁴. Ambasada remarcă faptul că de la nivel central fuseseră trimise instrucțiuni Sfaturilor Populare pentru „bulgarizarea” numelor

minorităților naționale. Această politică era aplicată cu succes în rândul țiganilor și se pregătea aplicarea ei și pentru minoritatea turcă³⁵. În privința românilor, memoriul menționează că în timpul regimului de extremă dreaptă, inscripțiile românești din unele biserici de patrimoniu fuseseră distruse și înlocuite cu altele în limba bulgară, iar după război, guvernul comunist nu luase nici un fel de măsuri pentru remedierea acestora. La starea civilă românilor erau trecuți în acte ca fiind de naționalitate bulgară, aceasta împotriva voinței lor³⁶. Pe aceeași linie, recensământul din 1956 nu îi recunoaște pe români ca minoritate națională. Din cercetările Ambasadei, rezulta că existau nu mai puțin de 92 de localități cu populație majoritar românească. Cu diferite ocazii, s-a putut observa că unii bulgari, ajunși în aceste localități cu serviciul (medici, funcționari etc.) recunoșteau că fuseseră nevoiți să învețe limba română pentru a se putea înțelege cu localnicii³⁷. Concluzia memoriului era că populația românească era supusă presiunilor politice și administrative pentru a renunța la identitatea sa națională: de pildă, cei care solicitau școli în limba română erau imediat transferați cu serviciul în localități îndepărtate sau retrogradați. Memoriul oferea mai multe exemple concrete în această privință³⁸.

Documentul mai preciza: „datorită unor presiuni morale exercitate de-a lungul anilor asupra românilor din Bulgaria, la aceștia s-a format un complex de inferioritate față de populația bulgărească. Faptul că și astăzi acest complex de inferioritate se manifestă din plin, faptul că oamenii și în special tineretul se ferec să vorbească limba română și foarte rar spun că sunt români, dovedește faptul că presiunea morală asupra elementului românesc din Bulgaria continuă și în anii regimului de democrație populară. (...) Într-o discuție cu un reprezentant al Ambasadei R.P.R. la Sofia, președintele G.A.C.M. din com. Gomotați, reg. Vidin, a întrebat „de ce nu avem școli românești?” La aceasta diplomatul i-a răspuns cu întrebarea următoare: „De ce nu ridicați această problemă tovarășilor bulgari. Dvs. sunteți membru de partid, de ce nu ridicați problema la partid?” În continuare atunci președintele i-a răspuns fără ocol: „fiindcă nu este voie”³⁹.

Cu aceeași ocazie, a mai fost înaintat un memoriu referitor la alte manifestări șovine în rândul bulgarilor. Erau menționate diverse cărți

²⁹ Copie după informarea trimisă de Ambasada R.P.R. din Sofia cu privire la apariția unor cărți în R.P. Bulgaria, în loc. cit., f. 58.

³⁰ Ibidem, f. 59.

³¹ Ibidem, f. 60.

³² Ibidem.

³³ Notă. Situația învățământului în limba română în R.P.B., în loc. cit., f. 65–66.

³⁴ Problema națională în RP Bulgaria, în loc. cit., f. 71.

³⁵ Ibidem, f. 71.

³⁶ Ibidem, f. 72.

³⁷ Ibidem, f. 76–77.

³⁸ Ibidem, f. 78–79.

³⁹ Ibidem, f. 82.

și reviste care se refereau în mod tendențios la Basarabia (eliberată „după robia românească și turcească”, limba „moldovenească” etc.) și la Dobrogea (leagăn al poporului bulgar, „asuprirea națională românească” drept cauză a înapoierii Dobrogei etc.)⁴⁰. În general, mediul literar și cultural descrie românii ca dușmani, oferind diverse explicații istorice (războiul contra Bulgariei), atitudine pe care ambasadorul M. Roșianu o descrie ca fiind cel puțin de „neprietenie”⁴¹.

În ianuarie 1961 a avut loc o nouă întâlnire la vârful româno-bulgară, însă aceste probleme n-au fost discutate decât tangențial. Principalele subiecte de discuție au fost colaborarea economică și problemele frontierei. Conform Convenției de reglementare a regimului frontierei dintre cele două țări, încheiată în 1908, era prevăzută întrunirea unei comisii mixte româno-bulgare, odată la zece ani, pentru a modifica frontiera și apartenența insulelor de pe Dunăre, în funcție de fluctuațiile talvegului Dunării. Asemenea întruniri nu mai avuseseră loc până atunci, dar în 1957, observând modificările majore care surveniseră în albia fluviului, România invitase partea bulgară la discuții privind corectarea traseului frontierei. Primele discuții, care au avut loc în 1957, nu au dus la nici un rezultat, deoarece Bulgaria a refuzat să mai recunoască Convenția din 1908, dar nici n-a dorit să facă o denunțare oficială a acesteia⁴². Discuțiile au stagnat astfel, la fel ca și în cazul proprietăților românești din Bulgaria. Era vorba despre localurile unor școli, unele clădiri aparținând fostei familii regale, pe care guvernul român le oferise Bulgariei spre închiriere. Chiria nu fusese însă plătită niciodată și clădirile se aflau într-un avansat stadiu de degradare. Mai mult, Ambasada R.P.R. din Sofia nu dispunea de un local corespunzător, motiv pentru care România a pus în discuție situația acestor localuri⁴³. Și de această dată, însă, s-a izbit de reticența părții bulgare.

Între 14–21 ianuarie 1961, o delegație bulgară de partid și de stat condusă de Todor Jivkov s-a aflat în România. Programul a cuprins vizitarea a numeroase obiective industriale, precum și discuții de ordin economic, întâlniri cu oficialități din cadrul Consiliului de Miniștri și din cadrul Comitetului Central⁴⁴. La 21 ianuarie au avut loc discuții la vârf, conduse de Gheorghiu-Dej și

Jivkov, în care partea română a solicitat discutarea problemelor pendinte dintre cele două țări. Bârlădeanu a enumerat problemele economice nerezolvate, privind minereul de fier, prospecțiunile petroliere și datoria Bulgariei. În privința primelor două, s-a stabilit ca acestea să fie discutate în comisii mixte de specialiști. Problema datoriei, s-a plâns Jivkov, este extrem de delicată, deoarece, a precizat acesta, cea mai mare parte provine din cheltuieli de transport, pe care, în relația cu democrațiile populare, ei le plătesc în mărfuri. Bodnăraș a intervenit arătând că R.P.R. nu poate accepta zarzavaturi, cum o fac cehoslovacii sau germanii, deoarece România nu are nevoie de aceste mărfuri. Jivkov a cerut înțelegere, arătând situația dificilă a Bulgariei și s-a angajat că o parte din datorie va fi achitată prin intermediul unui credit pe care urmau să-l contracteze din Uniunea Sovietică⁴⁵.

În privința frontierei, Jivkov a fost de acord cu constituirea unei comisii mixte din care să facă parte Bodnăraș și Ganev, pentru reglementarea situației. Aceeași comisie a fost însărcinată și cu reglementarea situației bunurilor românești în Bulgaria⁴⁶. Dej a ridicat și problema publicațiilor bulgare care tratau în mod tendențios problema românilor, și a primit asigurările lui Jivkov că va lua măsuri pentru prevenirea unor situații similare în viitor⁴⁷. Dej l-a mai informat de Jivkov cu privire la tratativele cu Iugoslavia privind hidrocentrala de la Porțile de Fier și a înaintat în același timp și un proiect comun, referitor la construirea unei alte hidrocentrale la Islaz, prin parteneriat româno-bulgar. Delegația bulgară a promis că va studia oferta⁴⁸.

În martie 1961, la nivelul Biroului Politic a fost aprobată o cerere formulată de partea bulgară, în timpul vizitei amintite, referitoare la alimentarea cu apă a orașului Silistra. Jivkov ceruse ca izvoarele care alimentau cu apă orașul și care se aflau pe teritoriul României, să treacă în proprietatea Bulgariei. Biroul Politic și-a exprimat acordul cu privire la această problemă⁴⁹.

Pentru România, proiectul hidrocentralei Porțile de Fier avea o semnificație deosebită, derivând din necesitățile energetice ale României. Planurile de perspectivă privind dezvoltarea

⁴⁰ *Despre unele manifestări ale naționalismului și șovinismului bulgar*, în *loc. cit.*, f. 85–87.

⁴¹ *Ibidem*, f. 94.

⁴² *Notă cu privire la unele probleme de relații între R.P. Română și RP Bulgaria*, în *loc. cit.*, f. 101–102.

⁴³ *Ibidem*, f. 103–105.

⁴⁴ *Protocol nr. 1 al ședinței Biroului Politic al C.C. al P.M.R. din ziua de 13 ianuarie 1961*, în *loc. cit.*, f. 3–8.

⁴⁵ *Stenograma discuției ce a avut loc la C.C. al P.M.R. la 21.I.1961 între delegația RP Bulgară formată din tovarășii: Todor Jivkov, Anton Jugov, Dimităr Ganev și tovarășii: Gh. Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica și Emil Bodnăraș*, în *loc. cit.*, dosar nr. 4/1961, f. 3–6.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 18–19.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 20.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 15–18

⁴⁹ *Protocol nr. 6 al ședinței Biroului Politic al C.C. al P.M.R. din ziua de 21 martie 1961*, în *loc. cit.*, dosar nr. 16/1961, f. 4.

economiei românești până în 1980 implicau un consum energetic din ce în ce mai ridicat, care presupunea o creștere de trei ori a consumului în următorii 20 de ani. Studii realizate în 1961 arătau că în dezvoltarea capacităților sale energetice, România trebuia să țină seama de caracterul limitat al resurselor de cărbune și hidrocarburi și să se axeze mai degrabă pe capacități hidroelectrice și electro-nucleare, pentru a asigura o producție viabilă, pe termen lung. De aceea, planurile de dezvoltare trebuiau să mizeze pe amenajarea potențialului hidroenergetic al țării⁵⁰. În acest sens, hidrocentrala de la Porțile de Fier juca un rol vital.

Analizele realizate apreciau că varianta cooperării unei terțe părți nu este deloc avantajoasă pentru România. Studiind experiențele similare ale altor țări, se conchidea că hidrocentrala ar trebui amenajată doar de România și Iugoslavia. Necesarul energetic al României fiind foarte mare, incluzând și angajamentele de export, iar hidroenergia fiind ieftină în termenii producției, se aprecia că nu este în interesul României să coopereze o terță parte, cu atât mai mult cu cât România dispunea de resursele financiare și materiale necesare finalizării lucrării⁵¹. Mai mult, în cazul în care partea bulgară ar fi interesată să participe, erau luate în calcul mai multe variante prin care aceasta ar putea fi exclusă: fie prin oferirea unui parteneriat cu Iugoslavia, dacă aceasta ar fi acceptat, fie prin oferirea unui proiect alternativ, respectiv la Islaz, așa cum Dej îi propusese lui Jivkov cu ocazia întâlnirilor menționate⁵².

Guvernele român și iugoslav căzuseră de acord să studieze problema unei hidrocentrale la Porțile de Fier, în urma întâlnirilor din iunie și octombrie 1956, așa cum s-a arătat. În 1957 a fost alcătuită o Comisie mixtă de specialiști care a lucrat timp de trei ani la elaborarea memoriului tehnic și economic privind hidrocentrala. În 1960, memoriul a fost aprobat de guvernele celor două țări. În decembrie același an, la Belgrad, a avut loc întâlnirea delegațiilor guvernamentale ale celor două țări, în cadrul căreia partea iugoslavă a insistat să se înceapă doar proiectarea hidrocentralei, fără a se semna vreun acord referitor la construcție⁵³. Guvernul iugoslav a insistat cu ocazia acestor discuții asupra faptului că nu dispune de fondurile necesare realizării construcției și că este interesat în obținerea unui credit. În august 1960 Guvernul

român s-a oferit să împrumute Iugoslavia cu suma necesară realizării proiectului, fără a primi însă un răspuns ferm⁵⁴.

La București exista impresia, pe care Dej i-a împărtășit-o și lui Jivkov, că Iugoslavia nu se grăbește deloc cu lucrarea și că, mai mult, ar avea anumite ezitări legate de aceasta. Într-o întâlnire cu ambasadorul iugoslav la București, A. Milatovici, Dej și-a exprimat această îngrijorare. El l-a întrebat pe ambasadorul iugoslav dacă Guvernul său are temeri legate de intenția României de a duce la bun sfârșit proiectul. Milatovici a confirmat că, având în vedere trecutul relațiilor dintre cele două țări, la Belgrad există într-adevăr anumite temeri în acest sens. El a mai adăugat însă, că speră ca acestea să fie depășite. Dej l-a asigurat de bunele intenții ale României dar a mai precizat de asemenea, că România nu are de gând să ofere Iugoslaviei credit ca o garanție a seriozității angajamentului său⁵⁵.

Atitudinea iugoslavă va cunoaște nuanțări în a doua jumătate a anului 1961. În cadrul unei noi întâlniri la nivel guvernamental, șeful delegației iugoslave a afirmat răspicat că nu se pune problema neîncrederii în angajamentul României, ci doar a finanțării proiectului⁵⁶. Iugoslavia a refuzat oferta ca România să execute singură întreaga lucrare urmând ca Iugoslavia să plătească partea sa prin livrări de energie electrică, dar a solicitat în schimb un credit avantajos pe 25 de ani. Totodată, Iugoslavia a insistat asupra faptului că toate țările riverane ar trebui să contribuie la realizarea lucrărilor de amenajare a fluviului⁵⁷.

România și Iugoslavia demaraseră deja studiile privind amenajarea hidrocentralei, însă între timp partea bulgară devenise foarte interesată în a participa la proiect, cu toate că Iugoslavia refuza cu încăpățănare implicarea unei terțe părți. Acest lucru fusese clar precizat de iugoslavi în negocierile cu românii, inclusiv printr-o scrisoare trimisă de Tito lui Dej⁵⁸.

După ce în octombrie 1961, Guvernul bulgar se adresase ambelor părți solicitând să fie acceptată implicarea bulgară, Guvernul R.P.R. a cerut Belgradului să examineze cu bunăvoință cererea

⁵⁰ *Politica energetică a R.P.R. în perioada de perspectivă 1961–1980*, în *loc. cit.*, dosar nr. 2/1961, f. 42–43.

⁵¹ *Ibidem*, f. 44.

⁵² *Ibidem*, f. 44–45.

⁵³ *Notă privind problema hidrocentralei de la Porțile de Fier*, în *loc. cit.*, f. 47.

⁵⁴ *Ibidem*, f. 49.

⁵⁵ *Notă de audiență*, în *loc. cit.*, dosar nr. 90/1961, f. 9.

⁵⁶ *Raport asupra tratativilor cu partea iugoslavă pentru pregătirea Acordului între R.P.R. și R.P.F.I. cu privire la realizarea Hidrocentralei de la Porțile de Fier*, în *loc. cit.*, dosar nr. 118/1961, f. 3–9.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ *Senograma discuțiilor dintre delegațiile de partid și guvernamentale ale Republicii Populare Române și Republicii Populare Bulgaria, din ziua de 6 iulie 1962*, în *loc. cit.*, dosar nr. 18/1962, f. 6.

bulgară. Deși Tito a răspuns inițial în termeni vagi, dar favorabili, partea iugoslavă a tergiversat însă discuțiile în formulă tripartită iar insistențele românești în această privință au deranjat Belgradul⁵⁹. Delegația iugoslavă, într-o discuție cu Bârlădeanu, a punctat la un moment dat: „*suntem excepțional de sensibili asupra suveranității noastre*”⁶⁰. La rândul său, partea română a fost deranjată de insistențele bulgare și mai ales de faptul că Jivkov i-a cerut lui Hrușciiov să intervină pe lângă Dej. În februarie 1963, în ședința Comitetului Executiv al C.A.E.R., Hrușciiov a ridicat problema implicării Bulgariei în proiectul de la Porțile de Fier⁶¹. Hrușciiov se va referi la acest subiect și cu alte ocazii, pe parcursul anilor 1962–1963.

Foarte interesați de proiect însă, bulgarii susțineau că problema hidrocentralei de la Porțile de Fier trebuie privită în ansamblu, ca parte componentă a problemei utilizării complexe a apelor Dunării, care privea și Bulgaria. În iulie 1962 a avut loc o nouă întâlnire între conducerea română și bulgară, pentru a discuta o serie de probleme privind Porțile de Fier. Jivkov era foarte interesat să afle de ce se opune Iugoslavia participării Bulgariei la proiect⁶². În demersul său, Jivkov se baza pe răspunsul inițial al iugoslavilor, care fusese echivoc în această privință. Dej însă se opunea ferm continuării demersurilor bulgare, de teamă că acestea vor periclita proiectul cu totul. Dej i-a explicat lui Jivkov că după părerea sa, răspunsul iugoslav fusese echivoc, „șarlatanesc”, în ideea că România va refuza participarea bulgară și în felul acesta Belgradul se va spăla pe mâini. Observând însă că și partea română a pus în discuție participarea Bulgariei, iugoslavii s-au răzgândit și au refuzat ferm⁶³. Jivkov a insistat însă, încercând să-l convingă pe Dej că o eventuală accelerare a lucrărilor la proiectata hidrocentrală de la Islaz ar convinge Iugoslavia să accepte și Bulgaria la Porțile de Fier. Ideea s-a lovit însă de opoziția încăpățânată a lui Dej, care a refuzat să ia în calcul orice fel de presiuni contra Iugoslaviei. Efectul acestora, arăta el, ar fi contrar și ar compromite proiectul cu totul⁶⁴. Concluzia discuțiilor a fost că Bulgaria va continua

demersurile față de Iugoslavia pe cont propriu, fără să implice România, deși Dej a continuat să se opună până la final acestei idei⁶⁵.

În concluzie, relațiile româno-bulgare după al doilea război mondial s-au desfășurat în condițiile impuse de Moscova, fără a se observa dificultăți majore. România a acordat o atenție mai redusă relațiilor sale cu Bulgaria, deoarece profilul economic comun al celor două țări nu putea oferi R.P.R. avantaje economice prin colaborare. S-a remarcat pentru perioada discutată eforturile bulgare de a obține din România energie electrică și o serie de materii prime precum petrolul, vitale dezvoltării sale. Deși a satisfăcut parțial aceste cereri, România nu a acordat relațiilor cu Bulgaria aceeași importanță pe care a acordat-o relațiilor cu RDG sau Cehoslovacia. La începutul deceniului al șaptea, pe măsură ce regimul din România se consolida tot mai mult pe plan intern, interesul românesc pentru relațiile cu Sofia va scădea. Mai mult, emergența primelor neînțelegeri între cele două țări reprezintă un pas înainte pentru regimul Dej, pe drumul revendicării propriei independențe. Nu întâmplător, aceste neînțelegeri s-au manifestat exact în perioada în care România începea să organizeze o rezistență tot mai puternică la C.A.E.R., față de planurile hrușcioviste de integrare economică. Interesul românesc pentru situația aromânilor din Bulgaria precum și discuțiile pe marginea proiectului Porțile de Fier reprezintă expresia spațiului de manevră tot mai larg pe care și-l revendică Gheorghiu-Dej în domeniul politic.

**JIVKOV AND DEJ BETWEEN
FRIENDSHIP AND INTERESTS.
THE ROMANIAN-BULGARIAN RELATIONS
IN THE AFTERMATH OF WORLD WAR II
(1948–1964)
(Abstract)**

In the aftermath of World War II, Romania and Bulgaria were both included in the Soviet sphere of influence. The Communist regimes in power were internationally isolated, due to Cold War pressures. The Soviet satellites could only rely on each other, for economical and political support. Further more, enmities of the past were quickly forgotten, as “imperialist machinations”. Romania and Bulgaria strongly proclaimed their friendship and pursued a road of close contacts and cooperation. This study will prove that such declarative intentions met with numerous obstacles along the way. First of all, the domestic necessities of the industrialization program focused Romania’s attention towards

⁵⁹ *Stenograma discuțiilor avute de tov. Alex. Bârlădeanu cu tov. B. Stoianovici și A. Milatovici în problema Hidrocentralei de la „Porțile de Fier (un exemplar) 1963, în loc. cit., dosar nr. 65/1963, f. 5–12.*

⁶⁰ *Ibidem*, f. 12.

⁶¹ Dan Cătănuș, „România și schisma sovieto-chineză, IV. Conflictul din C.A.E.R., 1962–1963”, în *Arhivele totalitarismului*, nr. 1–2/2001, p. 181.

⁶² *Ibidem*, f. 8.

⁶³ *Ibidem*, f. 11.

⁶⁴ *Ibidem*, f. 16.

⁶⁵ *Ibidem*, f. 19.

the more developed countries in the “Socialist camp”, like East Germany and Czechoslovakia, apart from the USSR. From these countries, Romania could import technology and industrial equipment.

As for Bulgaria, the relations developed mostly because of Sofia’s interest in importing electrical energy and various industrial products available in Romania. The field of economic cooperation was the first to prove that uniformity among Soviet satellites was nothing more than a dream. This is obvious, in this case, from Romania’s reduced interest in cooperating with Bulgaria. On the other hand, old enmities of national origin resurfaced again, after Stalin’s death. The space of maneuver allowed by Moscow during Khrushchev’s time created the conditions for an emergence of conflicts inside the “Socialist camp”. Romania’s strong pre-occupation for the situation of Romanians in Bulgaria and Sofia’s policy of assimilation raised many discontents in Bucharest. Moreover, Gheorghiu-Dej and

Jivkov clashed in the early 1960s on the issue of the Iron Gates electrical power plant. Bulgaria decided to get involved in the Romanian-Yugoslav project, which greatly irritated Gheorghiu-Dej. Although favorable to Bulgaria’s involvement in the projects, under certain conditions, the Romanian leader was not at all interested in having Bulgaria as an equal partner. These contradictions occurred at a time when Gheorghiu-Dej was in conflict with Khrushchev at CMEA, regarding Romania’s industrialization.

This study proves that beneath the appearances of friendship and “Socialist brotherhood”, Soviet satellites in Europe were involved in a strong competition which was kept far from the public. During Khrushchev, each regime’s interests, either economical or national, became a key factor in policy-making, sometimes ignoring Moscow’s directives. The evolution of Romanian-Bulgarian relations from 1948 to 1964 illustrates this situation well.

